

АНАЛІЗ РОБЛЕМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ В АСПЕКТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Танасійчук Ю.М.

Викладач кафедри медико-біологічних
основ фізичної культури, УДПУ.

У статті розкрито чинники, що впливають на процес формування здоров'язберігаючої компетентності, проаналізовано суть проблеми здоров'язберегання під час підготовки випускників ВНЗ, запропоновано деякі напрямки в поліпшенні здоров'язберігаючих компонентів навчально-виховного процесу.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбереження, здоров'язбережувальна компетенція, виховання, студенти, навчально-виховний процес

The factors that influence the process of health safety competency formation had been revealed, the essence of health safety during the learning process in the higher educational institutions had been analyzed, some approaches in improving health safety components of the educational process had been proposed.

Key words: health, health safety, health safety competency, education, students, educational process.

В умовах екологічного та соціального неблагополуччя в більшості регіонів України надзвичайно гостро стоїть проблема збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління. Крім загальних, зовнішніх причин, що призводять до зниження адаптаційних резервів організму, що росте, необхідно виділяти також дидактогенні фактори. Сама природа процесу навчання в школі призводить до погіршення адаптаційних резервів серцево-судинної, дихальної, імунної та інших систем організму, що росте, і як наслідок, до формування функціональних розладів і хронічної патології. Глибокий деструктивний вплив шкільного середовища обумовлено значною інтенсифікацією навчального процесу, невідповідністю організаційно педагогічних умов віковим і психофізіологічним особливостям учнів, обмеженням рухової активності і психоемоційним перенапруженням [1]. У свою чергу, загальноосвітні установи, розуміючи значимість проблеми, вишукують різні можливості щодо усунення негативного впливу на організм школяра. Однак, як показує практика, в більшості шкіл системний підхід до збереження здоров'я учнів практично відсутній. Найчастіше освітні установи обмежуються разовими, короткочасними, або вузькоспеціалізованими заходами. На жаль, зміна в системі освіти не завжди йде на користь здоров'ю та добробуту дітей. Дуже часто методики, що реалізуються на практиці не тільки не приносять позитивного результату для зміцнення здоров'я школярів, але часом погіршують наявне. В результаті, активне впровадження інноваційних технологій в освітній процес школи призводить до ще більшої інтенсифікації процесу навчання, зростання гіподинамії, погіршення фізіологічних параметрів і зниження функціональних резервів організму дитини.[4]

Питання здоров'я і здоров'я збереження відносяться до пріоритетних завдань суспільного розвитку, зумовлюють актуальність теоретичної і практичної їх розробки, необхідність розгортання відповідних наукових досліджень, вироблення методичних і організаційних підходів до збереження здоров'я, його формування і розвитку. Проблеми здоров'я та формування здоров'язберігаючих компетентностей школярів, умови їх оптимізації стали предметом досліджень філософів, медиків, психологів, педагогів.

Теоретико-методологічні основи реалізації проблеми формування здорового способу життя сформульовані в працях А. Здравомислова, Л. Сущенко. Медичний аспект даної проблеми розкритий в роботах Н. Амосова, Р. Мотилянської, В. Язловецького. Психолого-педагогічні аспекти формування здорового способу життя дітей та молоді розглянуті в дослідженнях Т. Круцевич, засоби фізичного виховання як фактор здоров'язбереження досліджували Л. Волков, О. Дубогай та інші. Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми здоров'язбереження, в тому числі робіт А.Зубко, Н. Васиной, А. Матафоновим, А. Москальовою, Е. Шатрова, дає підстави стверджувати, що ефективність педагогічної діяльності в галузі збереження і зміцнення здоров'я школярів головним чином залежить від рівня відповідної підготовки вчителів. Саме вона має вирішальний вплив на формування готовності педагогів до формування здоров'язберігаючих компетентностей учнів і застосування в навчально-виховному процесі здоров'язберігаючих технологій.[3]

Одним з факторів, що сприяють зміцненню здоров'я, є навчання веденню здорового способу життя, тобто формування у майбутніх випускників готовності до здоров'язберігаючої діяльності. Це найбільш актуально і значимо на сьогоднішній день, тому що давно відомо, що краще не допустити розвиток захворювання, ніж лікувати його. Велика роль в даному випадку відводиться саме освітнім установам, в тому числі і ВНЗ.

Для формування готовності до здоров'язберігаючої діяльності у майбутніх випускників, необхідно зробити спробу коригування їх професійної свідомості ще в вузі. Базова компетентність випускника педагогічного вузу полягає в умінні організувати таке освітнє, розвиваюче середовище, в якій стає можливим досягнення освітніх результатів підлітка і дитини, сформульованих як ключові компетенції. Вміти організувати навчання таким чином, щоб воно стимулювало інтерес, бажання разом думати і дискутувати, ставити оригінальні питання, проявляти незалежне мислення, формулювати ідеї, висловлювати різноманітні точки зору. Щоб воно мотивувало учнів на більш високі досягнення і інтелектуальне зростання. Для забезпечення формування такої базової компетенції необхідно, перш за все, відчувати себе здоровим, як фізично, так і психічно, духовно, морально і т.д. [4]

В даний час активно набувають чинності оновлені освітні стандарти третього покоління. Безумовно, вони акумулюють весь позитивний досвід, минулих років. Тобто відбувається співвіднесення змісту пропонованих компетенцій з такими компонентами як знання, вміння та навички, передбачені в попередніх стандартах.

Незаперечним є і те, що випускник ВНЗ в першу чергу повинен опанувати загальнопрофесійними компетенціями, вміти використовувати їх при нестандартних ситуаціях. Але в той же час, випускник, який не володіє основними навичками здорового способу життя, випускник з відсутністю здоров'язберігаючого мислення не зможе стати повноцінним працівником, відповідати запитам роботодавця.

Дослідник Д. Воронін засвідчує, що для розв'язання цього завдання необхідно сформувати в студентів стійку мотивацію до здорового способу життя, здійснити комплекс здоров'язбережувальних заходів, спрямованих на усвідомлення ними цінності свого здоров'я. Формування здоров'язбережувальної компетентності засобами фізичного виховання й спорту особливо важливе для такої категорії молоді, як студенти вищого навчального закладу, оскільки сучасний фахівець повинен мати не тільки високий рівень професійної підготовки, але й міцне здоров'я. Поняття "здоров'язбережувальна компетентність" можна сформулювати як певний рівень медично-валеологічної грамотності студента, стан соціального благополуччя, ступінь розвитку творчих сил, фізичних, психічних і розумових здібностей людини, виражених в організації її життєдіяльності, у ставленні до самої себе, інших людей, до природи.[6]

Сучасний випускник університету, особливо педагогічного повинен, безумовно, володіти, компетенціями, що дозволяють йому зберегти статус здорової людини якомога довше. Хотілося б запропонувати наступне трактування поняття здоров'язберігаючої компетентності.

Здоров'язберігаюча компетентність майбутнього педагога - це комплекс систематичних знань і уявлень про позитивні і негативні зміни в стані власного здоров'я і здоров'ї оточуючих; вміння складати програму збереження свого здоров'я і дієву програму (або план) збереження здоров'я учнів в умовах навчально-виховного процесу; вміння створювати здоров'язберігаюче освітнє середовище; володіння способами організації діяльності по профілактиці здоров'я і здоров'язбереження; володіння освітніми технологіями, що зберігають здоров'я учнів; дослідження ефективності освітнього процесу в питаннях здоров'язбереження, а також здатність організувати і реалізувати діяльність з профілактики та здоров'язбереження.[2]

У структурі здоров'язберігаючої компетентності, можна виокремити

1) змістовний, 2) діяльнісний і 3) особистісний компоненти.

Перший компонент передбачає наявність у студента знань з конкретної дисципліни, а також із суміжних дисциплін, що виражає квінтесенцію спеціальності (концептуальна компетентність), якій навчається студент. Структура концептуальної компетентності визначається, виходячи з наступних міркувань. Знання будь-якої однієї сторони питання для фахівця зовсім недостатньо, так як на основі таких знань не можна прийняти рішення, тобто проявити свою компетентність. Знання за своєю суттю є комплексними, неподільними і окремі розрізнені уявлення не утворюють системи знань. Але воно не стане інтегративним, якщо його компоненти вивчалися нарізно. Інтегративність повинні забезпечити викладачі, які працюють у взаємодії.

Такий алгоритм дій дає абсолютно іншу якість знань, (тому що при інтегративному навчанні виробляються асоціативні зв'язки, які головним чином і характеризують якість знань). Тобто існує необхідність кооперувати зусилля багатьох викладачів, які так чи інакше задіяні у формуванні здоров'язберігаючої компетентності.

Другий, діяльнісний компонент, включає інваріантні професійні здоров'язберігаючі знання, в які входять практичні вміння (володіння). Так само як весь комплекс практично орієнтованих занять (семінарські заняття, лабораторний практику, практичні заняття, рішення ситуаційних завдань, ділові та рольові ігри і т.д.)

Третій, особистісний компонент, включає інтегративні особистісні якості, що виражаються в наявності вроджених здібностей до навчання і вміння самостійно здобувати знання, тобто самостійно працювати з науковою та навчальною літературою (писати реферати, доповіді, приймати участь в науково-дослідній роботі і т.д.) Студент повинен володіти не просто будь-яким видом інтелекту, а вміти користуватися ним в строгому відповідно до ситуації.[5]

Зміст здоров'язберігаючої компетенції, перш за все, визначається тими дидактичними одиницями, які визначає робоча програма дисципліни, виходячи з якої, розробляється повний навчально-методичний комплекс дисципліни, спрямований на формування цієї компетенції. Одним з провідних напрямків, що впливають на формування даної компетентності повинен бути розроблений відповідно до нових вимог інтегративний комплекс дисциплін медико-біологічного циклу, зміст якого має особистісно-орієнтовану спрямованість, тобто отримана в процесі його реалізації інформація, повинна присвоюватися студентами як особистісно значуща. Крім того, при складанні освітніх програм і навчальних планів нових державних освітніх стандартів необхідно посилити вимоги до оцінки результату освіти. Зокрема, кредитні одиниці повинні передбачати іспит після закінчення курсу, а не залік, який знижує значимість дисципліни в очах студента.

Здоров'язбереження в сучасному освітньому середовищі необхідно розглядати з позиції цілісного процесу, що має свої закономірності, детермінанти, принципи та особливості. Необхідно уявити комплексну структуру оздоровлення школярів, що об'єднує в собі нерівнозначні компоненти, які функціонують за певними принципами і правилами. При здійсненні здоров'язберігаючих функцій в освітній установі необхідно вибудувати правильну стратегію: позначити коло засобів і методів, здатних надати нормалізуючий ефект, на зростаючий організм; визначити послідовність виконання оздоровчих заходів на організм дитини що росте з урахуванням їх поєднання між собою. Основоположними принципами повинні стати: безперервність, наступність і системність, етапність і комплексність у проведенні лікувально-профілактичних заходів; індивідуальність і адекватність впливу навантажень на організм дитини, застосування методів контролю при здійсненні оздоровчої діяльності.[7]

Оздоровча робота повинна торкатися всіх без винятку структурних підрозділів (а не тільки вузькопрофільні служби). Школа потребує консолідації спеціалізованих кадрів. Ґрунтовною прогалиною в реалізації здоров'язберігаючих напрямків виступає відсутність взаємодії між учасниками освітнього процесу. Фахівці (педагоги, психологи, медичні працівники), що працюють в школі, кожен окремо виконує свої професійні обов'язки, тоді як спільне співробітництво спостерігається дуже рідко. Оздоровча робота в освітніх установах повинна здійснюватися тільки спільними діями всіх учасників освітнього процесу. Лише об'єднаними зусиллями, партнерством і співпрацею вузьких фахівців (педагогів, медиків, психологів) і батьків, можна домогтися мінімізації впливу несприятливих факторів навчання на зростаючий організм. Важливо визначити і виявити характер взаємозв'язку і взаємозалежності основних компонентів освітньої системи, чітко усвідомити роль і місце кожного з учасників освітнього процесу в багатогранній і непростій роботі з оздоровлення підростаючого покоління.[4]

Впровадження усіх здоров'язберігаючих компонентів у навчально-виховний процес дозволить уникнути надмірних навчальних навантажень, змістити акценти із накопичення знань на формування умінь володіння засобами діяльності, практичних навичок, розвивати творче й логічне мислення учнів. Таким чином, для формування здоров'язберігаючої компетенції (готовності до здоров'язберігаючої діяльності) у студентів педагогічних вузів необхідно виконання наступних умов:[3]

1. Компетенція повинна формуватися фахівцями в даній області знань, що має на меті в першу чергу базову спеціальну освіта (медична або біологічна) і ведення наукової діяльності за профілем дисципліни. На перший погляд - це очевидно, але в ряді випадків подібними вимогами нехтують, що є неприпустимим.

2. Структура здоров'язберігаючої компетенції повинна бути інтегративною і реалізовуватися через комплекс взаємопов'язаних дисциплін медико-біологічного циклу, об'єднаних спільною смисловим навантаженням.

3. Зміст здоров'язберігаючої компетенції має співвідноситися з загальнокультурними і професійними компетенціями, виділеними в державному освітньому стандарті за фахом.

Крім цього, не дивлячись на те, що дані дослідження спрямовані на розробку структури та змісту здоров'язберігаючої компетенції студентів педагогічного ВНЗ, слід зазначити безвідповідальне ставлення до власного здоров'я (зловживання алкоголем, нікотинова залежність, низька рухова активність, безладні сексуальні відносини і т.д.) і як наслідок низький рівень здоров'я у студентів всіх інших вузів. Тому доцільно розглянути питання про включення в основні освітні програми всіх вищих навчальних закладів навчальних дисциплін, спрямовані на формування здоров'язберігаючих компетентності студентів.

Ефективність формування здоров'язберігаючої компетентності школярів значною мірою залежить від вибору учителем методів роботи. У зв'язку з цим педагогам необхідно усвідомити потреби та здібності учнів, урахувати їхні

зацікавлення та емоційні стани у конкретний момент спілкування, створити позитивний мікроклімат під час проведення занять. Іншим важливим компонентом у формуванні здоров'язберігаючої компетентності учнів є й організація діяльності школи, тісна співпраця педагогів та школярів, професійні вміння працівників та їх компетенція у питаннях здоров'я збереження. Учитель повинен уміти визначати стан фізичного, психоемоційного розвитку дитини, складати комплекси вправ для поєднання рухової та навчальної діяльності учнів.

Список використаних джерел:

1. Агаджанян Н.А. Проблемы адаптации и экологии человека. Экология человека. Основные проблемы. -М.: Наука, 1988. – 160 с.
2. Воронін Д.Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 2. – С. 25-28.
3. Крамар В.У. Здоровий спосіб життя // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту: Зб. наук. пр./ Під ред. С.Єрмакова. – № 24.– Х.:ХХІІІ, 2002.
4. Лозинський В. Техніки збереження здоров'я. –К.: Главник, 2008. – 160 с.
5. Наумєко Ю.В. Здоровьесберегающая деятельность школы // Педагогика. – 2005. – № 6. – С.37 – 44.
6. Оржеховська В.М. Педагогіка здорового способу життя // Шлях освіти. – 2006. – №4. – С. 29 – 32.
7. Сердюк А. Проблеми із збереженням здоров'я дітей і шляхи вирішення в умовах школи // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 2. – С.6 – 12.